

O dialektice

Pierre-Jean Labarriere

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 7. 3. 1988

◆ private seminar, Czech | French, origin: 7. 3. 1988

O dialektice [1988]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1988-03-07 Pierre-Jean Labarriere – O dialektice (1) [LVH104VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Je parle un peu lentement ou bien rapidement?*

Hejdánek: *On se l'apprendra.*

Jiný hlas: *Donc, j'ai proposé de vous parler ce soir et que nous parlions ensemble du thème de la dialectique.*

Hejdánek: Navrhuji, abychom dnes večer hovořili o dialektice.

Jiný hlas: *La dialectique, c'est un terme partout répandu, un terme on peut dire presque improté, un terme aux multiples facettes, multiples significations.*

Hejdánek: Dialektika je slovo velice rozšířené. Jde o termín, který je mnohovýznamný.

Jiný hlas: *C'est un terme aussi qui est souvent chargé de connotations affectives.*

Hejdánek: Velice často je nabit také konnotacemi afektivními.

Jiný hlas: *Pour certains, c'est une sorte de terme miracle qui permettrait comme par un coup de baguette de transformer le noir en blanc, le blanc en noir, le vrai en faux, le faux en vrai. Une sorte d'agilité verbale qui permettrait de dire tout et n'importe quoi.*

Hejdánek: Pro některé jakoby to byl jakýsi zázračný termín, který jako mávnutím kouzelného proutku dovolí proměnit černé v bílé a naopak, pravdivé v nepravdivé. Taková jakoby se jednalo o jakousi slovní čílost, hbitost, která umožňuje říct kdykoli cokoli.

Jiný hlas: *On entend parfois comme une sorte de duplicité et de possibilité de jeux verbaux et presque de mensonges.*

Hejdánek: Někdy se tomu rozumí jako jakési duplicitě, možnosti možnosti slovní hry a skoro až lži.

Jiný hlas: *Être un reconnu comme un dialecticien, c'est comme si on est reconnu presque d'être un sophiste.*

Hejdánek: Být uznávaným dialektikem je tak trochu být uznávaným sofistou.

Jiný hlas: *Celui qui peut utiliser la parole à son gré, c'est-à-dire tordre les mots, tordre les mots, leur faire dire le contraire de ce qu'ils veulent dire.*

Hejdánek: A to je ten, kdo užívá slova tak, jak se mu zamane. Tedy je to schopnost překroutit slovo a přinutit ho, aby řeklo to, co chci říct já.

Jiný hlas: *C'est un terme qui est souvent confisqué par les idéologies.*

Hejdánek: Toto slovo pro sebe začasté konfiskovaly ideologie.

Jiný hlas: *Mon opinion personnelle est que la dialectique est une chose sérieuse, une chose très sérieuse.*

Hejdánek: Osobně se domnívám, že dialektika je věc vážná, vážná záležitost.

Jiný hlas: *Elle ressortit à un élément essentiel de toute notre tradition philosophique.*

Hejdánek: Tvoří podstatný moment naší filosofické tradice.

Jiný hlas: *Elle est aussi ancienne que la philosophie occidentale.*

Hejdánek: A je stará tak jako naše západní filosofie.

Jiný hlas: *Et même si l'on peut dire qu'elle a pris une nouvelle signification au XIXe siècle, en particulier avec Hegel, c'est un travail nouveau sur un très vieux concept.*

Hejdánek: A lze-li říci, že nabylo nového významu v 19. století, zvláště s Hegelem, pak lze říci, že je to jenom nové zpracování konceptu, který sám je velmi starý.

Jiný hlas: *C'est pourquoi dans un instant, je parlerai en première partie de Platon.*

Hejdánek: Proto si mohu dovolit v první části hovořit o Platonovi.

Jiný hlas: *Donc, je parlerai de Platon, je parlerai de Hegel et je parlerai de nous. Ce seront les trois parties de mon exposé.*

Hejdánek: Nejdřív o Platonovi, pak o Heglovi a pak o nás. To budou tři části mého výkladu.

Jiný hlas: *Mais auparavant, en introduction, je voudrais dire que mon intention, mon dessein, c'est de d'arracher ce terme à son imprécision pour que nous essayions ensemble de faire l'expérience du*

mouvement qu'il signifie.

Hejdánek: Ale předtím, jako úvod, chtěl bych říct, že mou snahou je vytrhnout toto slovo z nepřesnosti, do které bývá ponořeno, abychom se pokusili společně prožít zkušenost oné dynamiky, onoho pohybu, který toto slovo uznamenává.

Jiný hlas: *Car je crois que la dialectique est une réalité d'expérience.*

Hejdánek: Neboť domnívám se, že dialektika je skutečnost zkušenosti, zkušenostní.

Jiný hlas: *Ce n'est pas la seule méthode de compréhension et d'exposition.*

Hejdánek: Není to jediná metoda výkladu a pochopení.

Jiný hlas: *Mais bien comprise, elle permet de comprendre la liberté dans un mouvement d'histoire.*

Hejdánek: Ale dobře pochopená umožňuje pochopit svobodu v pohybu dějin.

Jiný hlas: *C'est-à-dire une liberté concrète, une liberté des déterminations et des conditions.*

Hejdánek: Tedy konkrétní svobodu, svobodu v determinacích a v podmínkách.

Jiný hlas: *C'est dire que j'essaierai de montrer la signification logique de ce terme.*

Hejdánek: Tedy pokusil bych se vyjasnit logický význam tohoto termínu.

Jiný hlas: *Comment la dialectique est un mode de fonctionnement du discours qui permet d'articuler la négativité essentielle de la pensée dans le mouvement d'une création historique.*

Hejdánek: Jak je dialektika mode fungování řeči, umožňující vyjádřit bytostnou negativitu myšlení v pohybu historické tvorby, tvoření.

Jiný hlas: *Bien, cela dit, je j'entame une première partie sur la dialectique chez Platon. Je rappellerai des choses que vous connaissez déjà.*

Hejdánek: Přistupuji k první části, dialektika u Platona. Připomenu věci, které znáte.

Jiný hlas: *Et Hegel lui-même, en particulier dans le dernier chapitre de la Science de la Logique intitulé L'idée absolue, dit que la dialectique est l'une des sciences les plus antiques et il évoque lui-même son origine platonicienne.*

Hejdánek: Hegel sám, zvláště v poslední kapitole Vědy o logice, která se nazývá Absolutní idea, říká, že dialektika je jedna z nejantičtějších věd. A sám připomíná její platonský původ.

Jiný hlas: *Alors qu'est-ce que la dialectique chez Platon? La dialectique, c'est un mouvement de pensée, un mode d'enchaînement des éléments du discours.*

Hejdánek: Co tedy je dialektika u Platona? Dialektika je pohyb myšlení. Je to modus navazování, návaznosti řeči. Pro mě diskursu bych raději překládal jako rozmluvy.

Jiný hlas: *Oui, c'est les deux possibles.*

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: *Bon, on peut dire que chez Platon, il y a une dialectique des degrés de connaissance qui est parallèle à une dialectique des degrés d'être.*

Hejdánek: U Platona existuje dialektika stupňů poznání, která je souběžná s dialektikou stupňů bytí.

Jiný hlas: *Il y a donc une dimension ontologique et une dimension épistémologique de la connaissance.*

Hejdánek: Tedy existuje jakýsi ontologický rozměr a rozměr epistemologický, rozměr poznání.

Jiný hlas: *Du côté de l'être, de l'ontologie, il y a chez Platon une dialectique ascendante qui part du sensible, qui passe par le domaine des idées, pour aboutir à l'intelligible suprême qui est le bien.*

Hejdánek: Tam, kde se jedná o ontologii, existuje u Platona dialektika vzestupná, stoupající, která vychází ze smyslového a přes oblast myšlení, myšlenek, vrcholí až v tom nejvyšším, v nejvyšší inteligibilitě, kterou je dobro.

Jiný hlas: *Il y a donc une hiérarchie des différents modes d'être. À l'étage disons inférieur, mondain, le domaine de l'être sensible. En étape intermédiaire, ce qu'il appelle metaxu, l'intermédiaire, c'est le lieu d'une médiation qui assure le passage du sensible à l'intelligible. Et cela du côté de l'étagement des degrés d'être. L'étagement, la hiérarchie des êtres. Et la possibilité, la nécessité pour l'esprit humain, pour comprendre le sensible, de transiter jusqu'à l'intelligible.*

Hejdánek: Tedy je patrná hierarchie různých modů bytí. V tom nižším poschodí, takovém tom světském,

je oblast bytí smyslového.

U něčeho výše, v oblasti středu, jakéhosi, který on sám nazývá *metaxú*... prostředek... tedy to je místo zprostředkování, které umožňuje přechod od smyslového k pojmovému, rozumovému.

A tedy takto je vybudována ta struktura stupňů bytí. Je tu nezbytnost pro lidského ducha, chce-li pochopit smyslové, aby se vyšplhal až k onomu rozumovému.

Jiný hlas: *Alors du côté des degrés de connaissance, la dialectique de la connaissance chez Platon. C'est le passage de la doxa, l'opinion, qui est adaptée à la connaissance du sensible, des objets sensibles. À l'étape intermédiaire, à l'étape de la médiation, pour la connaissance des idées, il y a donc le niveau de la dianoia, qui est celui du raisonnement. Le premier niveau, la doxa, la Meinung, c'est l'intuition, la saisie immédiate. La dianoia, c'est l'ordre du raisonnement, l'ordre du, on dirait en allemand Verstand, l'ordre de l'entendement. Et le troisième étage au sommet, le troisième niveau, adapté à la saisie de l'intelligible, du bien, Platon l'appelle bien sûr la noésis.*

Hejdánek: Co se týče stupňů poznání, dialektika poznání u Platona, ano. Je přechod od doksy, to je mínění, které odpovídá onomu poznání smyslového objektu. Přechod k onomu místu zprostředkujícímu, aby se nakonec došlo k onomu vrcholnému poznání... ještě ne, tohleto střední je poznání, jak jste to říkali, idejí. Tedy to je rovina *dianoia*, rovina uvažování nebo usuzování.

Ta první rovina, to je ta *doksa*, je to též co německé *Meinung*, mínění, to bezprostřední uchopení, intuice. *Dianoia* je, jak jsme řekli, rozsuzování, usuzování, nižší rozum, porozumění tedy. A třetí patro, to vrcholové, uzpůsobené k tomu, aby uchopilo ono smyslové... dobro, ano. To nazývá Platon *noésis*.

Jiný hlas: *Alors donc je reprends, nous avons du côté des degrés d'être le sensible, les idées, le bien, l'intelligible. Et du côté des degrés de connaissance, il y a l'opinion, la doxa, le raisonnement, l'entendement, la dianoia, et la saisie de l'intelligible, c'est la noésis. Et il y a un parallèle entre les degrés d'être et les degrés de connaissance.*

Hejdánek: Ještě jednou, ta struktura hierarchie bytí: smyslové, dále myšlení, myšlenky, dobro. A co se týče stupňů poznání, je to *doksa*, mínění, uprostřed je to uvažování, *dianoia*, a ono uchopení rozumového je *noésis*, nejvyšší. Mezi stupni poznání a stupni bytí je paralela, stojí vedle sebe.

Jiný hlas: *La dialectique pour Platon, c'est le chemin que l'on fait pour passer de la connaissance du sensible, de l'intuition, à la connaissance de l'intelligible, à la noésis. Ce mouvement du sensible vers l'intelligible, cette hiérarchie définit un sens, une orientation, qui dit pour Platon le mouvement de la vérité.*

Hejdánek: Dialektika pro Platona znamená cestu, kterou člověk jde, aby přešel od poznání smyslového, tedy od intuice, k poznání rozumovému, to jest k *noésis*. Tento pohyb, tento pohyb od smyslového k rozumovému, tato hierarchie určuje směr, orientaci, který vyslovuje pro Platona, podle něho, pohyb pravdy.

Jiný hlas: *Alors je fais une remarque essentielle à propos de ce schéma. Il ne s'agit pas pour Platon dans ce mouvement d'un retrait de l'histoire. Comme, je mets ça entre parenthèses, comme peut-être chez Heidegger. Si vous voulez tout à l'heure nous parlerons des querelles actuelles autour de Heidegger. On peut penser que le rapport de l'étant à l'être chez Heidegger amène à une pensée qui est en retrait de l'histoire.*

Hejdánek: K tomuto schématu jednu důležitou poznámku. V tomto platonovském pohybu nejde o nějaké odtažení od dějin. Jako, možná, tak dejme do závorky, jako možná by tomu mohlo být u Heideggera. Možná, že se dostaneme k těm sporům, současným sporům o Heideggera. Lze možná říci, že vztah mezi jsoucnem a bytím u Heideggera vede k myšlení, které znamená odtažení od dějin.

Jiný hlas: *Tandis que chez Platon, le mouvement qui va du sensible à l'intelligible, de la doxa jusqu'à la noésis, est un mouvement qui appelle un retour vers le sensible. En ce sens c'est un mouvement au sens technique de médiation. Le mouvement du sensible vers l'intelligible n'est pas un voyage sans retour. Il y a un passage par l'intelligible...*

Hejdánek: Zatímco u Platona pohyb, který jde od smyslového k rozumovému, od doksy k *noésis*, je

pohybem, který přivolává následně pohyb zpět ke smyslovému. Proto je to v technickém slova smyslu pohyb zprostředkující. Není ta cesta od smyslového k rozumovému jednosměrná. Skrze rozumové...

Jiný hlas: *Et un retour à une meilleure intelligence du sensible.*

Hejdánek: docházíme zpět, přes ten vrchol zpět k lepšímu poznání smyslového.

Jiný hlas: *L'exemple type, c'est le mythe de la caverne.*

Hejdánek: Tedy takový krásný příklad toho je mýtus o jeskyni.

Jiný hlas: *Le philosophe est appelé, à partir de la doxa qui représente l'intuition des ombres, à s'élever dialectiquement vers les idées, à venir à la contemplation du soleil ou du bien, de l'intelligible.*

Hejdánek: Filosof je povolán, aby vycházeje od doksy, která představuje onu stínovou intuici, intuici stínů, se dialekticky pozvedal k myšlenkám, k ideám, aby došel až k onomu rozjímání slunce nebo dobra, tedy rozumového.

Jiný hlas: *Mais il ne peut pas s'absorber dans la contemplation de l'intelligible. Il faut l'obliger à revenir dans la caverne...*

Hejdánek: Avšak nemůže se absorbovat v kontemplaci onoho rozumového. Musí se vrátit do jeskyně zpátky.

Jiný hlas: Být zavázán, aby se vrátil. Tam je to *obliger*, ano.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: *...pour qu'il puisse interpréter les ombres pour ceux qui n'ont pas fait ce voyage de médiation.*

Hejdánek: Aby mohl nyní interpretovat stíny pro ty, kteří tuhle cestu podniknout nemohli, tento výlet.

Jiný hlas: *Dans la fameuse lettre sept de Platon, Platon parle de lui-même, du péripleion qu'il a entrepris. Le péripleion, le périple, c'est un mouvement circulaire...*

Hejdánek: V sedmém dopise Platonově, slavném, mluví Platon o *péripleion*, který podnikl. Tedy okružní jízda, okružní pohyb.

Jiný hlas: *...qui à partir encore une fois des ombres et du sensible, s'élève jusqu'au bien et au soleil, et revient avec un regard nouveau vers l'ombre.*

Hejdánek: Tedy ještě jednou: vycházeje od stínů, od smyslového, vznese se až kamsi k dobru a ke slunci a s novým pohledem se vrací zpět ke stínům.

Jiný hlas: *Alors bien sûr, toute la tradition néo-platonicienne a oublié ce mouvement de retour et a durci le système platonicien en en faisant un monde à deux étages, comme s'il fallait quitter définitivement le sensible pour s'absorber dans la contemplation de l'intelligible.*

Hejdánek: Samozřejmě celá tradice novoplatonská zapomněla na tuhle cestu zpět a jaksi zkonsolidovala ten platonský systém tím, že z něho udělala svět o dvou poschodích, jakoby smyslové bylo nutno bezpodmínečně opustit, aby mohlo dojít k absorbování v oné kontemplaci rozumového.

Jiný hlas: *Mais Platon était essentiellement un philosophe du politique. Ce qui l'intéressait, c'était l'organisation de la vie des hommes dans la cité. Et il n'a entrepris tout le périple, le voyage vers les idées et vers le bien, que pour mieux comprendre les choses de la cité.*

Hejdánek: Ale Platon byl bytostně filosofem politickým. Jeho zajímala organizace života lidí v obci. A onen okružní výlet až k oněm výšinám dobra a idejí podniká jen proto, aby lépe rozuměl věcem obce.

Jiný hlas: *La question fondamentale que s'est toujours posée Platon : comment le sensible, qui n'existe pas de façon absolue, a-t-il cependant une forme d'existence réelle ? Quelle est la présence de l'intelligible au sensible ?*

Hejdánek: Základní otázka, kterou si Platon klade stále: jak může smyslové, které neexistuje absolutním způsobem, přece jen nabýt formy reálné existence? Jaká je přítomnost rozumového ve smyslovém?

Jiný hlas: *À partir de là, nous voyons déjà ce qu'est la dialectique. C'est l'attention à la présence de l'universel dans le particulier. La présence du bien dans le sensible, par l'intermédiaire du monde des idées, qui est la logique.*

Hejdánek: A když se na to podíváme odsud, vidíme už, co to je dialektika. Dialektika je pozornost vůči přítomnosti univerzálního v partikulárním. Přítomnost dobra ve smyslovém prostřednictvím světa idejí,

který je logika.

Jiný hlas: *Alors, si l'on interprète ainsi l'ensemble de l'œuvre de Platon, on peut dire que les premiers dialogues représentent, analysent le mouvement par lequel on passe de la doxa par la dianoia vers la noésis. C'est le Phédon, le Cratyle, le Phèdre, le Banquet. Soit par l'analyse du langage (Cratyle), soit par l'analyse de l'amour (Phèdre, Banquet), il s'agit de montrer comment on passe du sensible à l'intelligible. C'est la phase d'ascension de la dialectique, de la médiation.*

Hejdánek: Vykládáme-li takto Platonovo dílo jako celek, pak můžeme říct, že první dialogy analyzují pohyb, jímž se odchází od doksy přes dianoia k noésis. Tedy Faidón, Kratylos, Faidros a Symposion. Ať už tedy analýzou řeči jako v Kratylu, analýzou lásky jako ve Faidrovi nebo Symposiu, tady se předvádí, jak lze od smyslového se vznést k rozumovému. Jde o tu fázi vzestupnou, vzestupnou fázi dialektiky.

Jiný hlas: *Alors, une seconde étape dans l'œuvre de Platon (ce que les anglais appellent the middle platonism), ce sont les trois grands dialogues que sont le Parménide, le Théétète et le Sophiste.*

Hejdánek: Druhá etapa Platonova díla, middle platonism podle angličanů, jsou tři velké dialogy: Parménides, Theaitétos...

Jiný hlas: Theaitétos, aha.

Hejdánek: ...a Sofisté.

Jiný hlas: *Ces trois dialogues étudient le mouvement relatif des idées les unes par rapport aux autres. Nous sommes là dans le moment de la médiation, de l'analyse des idées. Le rapport du négatif au positif, de l'unité à la pluralité, du bien au mal. Le traitement logique du rapport entre les idées.*

Hejdánek: Tyto dialogy studují pohyb vztahující se k myšlenkám nebo ke vztahu myšlenek jedněch k druhým, myšlenkám vůči sobě, ideám tedy, pardon, ideám. Zde jsme přítomni stádiu analýzy idejí. Vztah negativního k pozitivnímu, jednoty vůči mnohosti, dobra vůči zlu. Tedy jde o logické zpracování vztahu mezi ideami.

Jiný hlas: *Mais il y a une troisième étape de l'œuvre de Platon, ce sont les deux dialogues du Timée et du Politicus, les derniers dialogues écrits par Platon. En particulier le dialogue intitulé le Timée...*

Hejdánek: Ale je tu třetí etapa Platonova díla, to jsou Timaios a Politeia, poslední tři dialogy napsané Platonem. Tedy poslední tři dialogy. Timaios zvláště...

Jiný hlas: ...et tout entier à comprendre comme le mouvement de retour de l'idée au sensible.

Hejdánek: nelze chápat jinak než jako návrat od idejí ke smyslovému.

Jiný hlas: *Le concept central analysé par le Timée, c'est le concept de methexis ou de participation. Participation. Comment l'intelligible, tel qu'il a été analysé dans le Parménide, le Théétète, le Sophiste, s'exprime, s'inscrit dans les réalités de l'histoire.*

Hejdánek: Centrální koncept analyzovaný v tomto dialogu je koncept metaxis nebo účasti. Jak se může rozumové, tak jak bylo v oněch zmíněných dialozích analyzováno, jak se může vyjádřit, vepsat v realitu dějinnou.

Jiný hlas: *Comment donc le sensible, les réalités du politique, de la cité jsou l'expression de l'universalité de l'idée.*

Hejdánek: Tedy jak smyslové, jak skutečnosti politické oblasti, skutečnosti obce jsou, do jaké míry jsou výrazem univerzality idejí.

Jiný hlas: *Alors, au terme de ce périple, on acquiert une vision nouvelle de la réalité. La réalité dans sa limitation, dans sa détermination, dans sa finitude est une expression de l'universel, de l'idée et de l'infini.*

Hejdánek: Tedy na konci této okružní jízdy máme nový pohled na skutečnost. Skutečnost ve svém omezení, ve své determinovanosti, ve své konečnosti je výrazem univerzálního, výrazem ideje a nekonečna,

Jiný hlas: *Ce qui définit une compréhension dynamique. Au fond, pour Platon, au terme de cette médiation, le sensible est plus que le sensible. Le sensible est plus que le sensible, oui, il est animé de l'intérieur par l'intelligible auquel il participe.*

Hejdánek: což definuje dynamické porozumění. Pro Platona totiž na konci onoho prostředkování

smyslové je více nežli smyslové, neboť je prodchnuto zevnitř intelligibilitou, na které se podílí.

Jiný hlas: *Alors ce sera chez Hegel le fameux mouvement de la Aufhebung. Aufhebung, c'est-à-dire le singulier est pris dans le mouvement de son évolution pour plus que lui-même.*

Hejdánek: Tohleto u Hegela pak se stane oním slavným pohybem *Aufhebung*. *Aufhebung*, to jest singulární je v rámci svého vývoje pojato jako více, než je.

Jiný hlas: *Autrement dit, pour une perspective dialectique, rien n'existe de façon seulement immédiate. Toute chose est saisie dans le plus qu'elle n'est, dans le dynamisme de sa transformation permanente.*

Hejdánek: Jinak řečeno, pro perspektivu dialektickou neexistuje nic bezprostředně. Každá věc je uchopena, existuje ve svém více, ve své dynamice své neustálé proměny.

Jiný hlas: *Voilà un très rapide aperçu de la dialectique chez Platon. Alors je voudrais maintenant dans une seconde partie en venir à Hegel. Je suis de ce... on dit d'habitude si vous voulez que Kant, le rapport Platon-Aristote serait repris dans les temps modernes par le rapport Kant-Hegel. Comme si Kant était du côté de Platon et Hegel du côté d'Aristote.*

Hejdánek: Velice stručný pohled na dialektiku Platona. V druhé části bych se rád podíval na Hegela. Říká se obvykle, že Kantův vztah mezi Aristotelem a Platonem se opakuje v moderní době ve vztahu Kanta a Hegela. Jako by Kant byl tedy na straně Platonově a Hegel Aristotelově.

Jiný hlas: *Je pense pour ma part que Hegel est encore plus proche de Platon que d'Aristote. À vrai dire tout est déjà chez Platon. Toute la philosophie est là. Alors chez Hegel nous avons la même médiation logique, le même périple. D'un point de vue de l'image ou du symbole, Platon fait le périple par le haut et Hegel par le bas.*

Hejdánek: Já osobně myslím, že Hegel je blíže Platonovi než Aristotelovi. Totiž u Platona už je všechno, veškerá filosofie je tam. U Hegela nacházíme totéž *périple*, tutéž okružní jízdu. Z hlediska vyjádření obrazového nebo symbolu vyjádřeného symbolem rozměrovým, Platon to bere horem a tenhle to dělá spodem, onu objížďku.

Jiný hlas: *Platon fait la médiation par le ciel des idées et le soleil. Hegel par le Zugrundegehen des Wesens. Zugrundegehen. Mais cette différence d'image est totalement secondaire. Totalement secondaire. Le mouvement logique est le même.*

Hejdánek: Platon to bere přes to nebe idejí, sluníčko, tyhle... a ten jde dolů, k podstatě bytí, bere to zespoda. Zároveň ovšem to znamená *Zugrunde*, *Zugrundegehen*, ano. Ten jde až *zugrunde*, ke gruntu věcí. Ale to, že jeden to dělá horem, druhý spodem, je druhotné. Ten pohyb je tentýž.

Jiný hlas: *Il s'agit toujours de prendre une distance vis-à-vis de la saisie immédiate des choses pour mieux les comprendre en seconde approche. Alors ce mouvement de médiation chez Hegel, qui exprime pour lui le mouvement dialectique, est un mouvement qui, comme chez Platon, part de l'immédiateté de ce qui est donné.*

Hejdánek: Vždycky totiž jde o to nabrat distanc vůči bezprostřednímu uchopení věcí, abychom jim poté lépe rozuměli při tom druhém přístupu. Tento prostředkující pohyb, který pro Hegela je vyjádřením pohybu dialektiky, jde o pohyb, který jako u Platona vychází z bezprostřednosti toho, co je dáno.

Jiný hlas: *Comme le sensible historique. In German, das Gegebene, das Vorgefundene. Ce qui est donné, c'est le particulier. Das Besondere in German. La médiation, le second moment du procès dialectique chez Hegel, la médiation, cette distance vis-à-vis du donné, c'est la prise en compte de l'universel qui est le répondant de ce que Platon appelle l'intelligible.*

Hejdánek: Tak jako smyslové dějinné. *Gegebene*, *Vorgefundene*, to, co je dáno. To, co je dáno, to je vlastně jednotlivina. *Das Besondere*, zvláštní, partikulární. Tedy druhý pohyb dialektického procesu u Hegela, prostředkování, ona distance vůči danosti, vůči tomu, co je dáno, znamená uvědomění si univerzálního, které odpovídá tomu, co Platon nazývá rozumovým.

Jiný hlas: *Nous avons déjà donc le particulier, l'universel...*

Hejdánek: Tady máme partikulární, univerzální...

Jiný hlas: *...et vous savez que le troisième moment de du concept chez Hegel, c'est le singulier. Der*

Einzelne. Le singulier.

Hejdánek: ...a víte, že třetí moment Heglova konceptu je singulární. *Der Einzelne*. Singulární.

Jiný hlas: *Le processus, le mouvement dialectique chez Hegel est un passage du particulier par l'analyse de l'universel pour lire le particulier comme singulier.*

Hejdánek: Pohyb dialektiky u Hegela je přechod od partikulárního přes analýzu univerzálního, aby se partikulární vposledu mohlo číst jako singulární.

Jiný hlas: *Alors, le singulier, c'est ce que Hegel appelle l'immédiat devenu, das gewordene Unmittelbare.*

Hejdánek: Tedy singulární, to je to, co Hegel nazývá nastalé bezprostředno, *das gewordene Unmittelbare*.

Aha. Nastalé bezprostředno.

Jiný hlas: *Donc il y a le premier immédiat, la médiation et l'immédiat devenu, le singulier.*

Hejdánek: Je první bezprostředno, pak je to ono prostředkování a pak je to nastalé... nastalé bezprostředno, skutečné pochopení, čtení bezprostředna.

To není dáno, nýbrž to se teprve stává, potřebuje ten proces k tomu, o to se tam, proto je tam to nastalé.

Jiný hlas: *Alors, du point de vue des moments de la connaissance, le premier moment, la lecture du particulier, la prise en charge du particulier est l'œuvre de l'entendement, der Verstand.*

Hejdánek: Když vycházíme z těchto momentů poznání, tak ten první moment, uchopení partikulárního, to je záležitost *Verstandu*, rozumu, toho nižšího rozumu. Ano, pochopení.

Jiný hlas: *Le passage par l'universel, la médiation, Hegel l'appelle das negativ Vernünftige, le négatif rationnel.*

Hejdánek: Přechod přes univerzální, prostředkování, nazývá Hegel *negativ-vernünftige*, negativně-rozumným, ano, už tady ten rozum je ten vyšší rozum.

Jiný hlas: *Et c'est cela, ce point-là qu'il appelle le moment dialectique.*

Hejdánek: A tento moment nazývá momentem dialektiky.

Jiný hlas: *Et le troisième moment, le point d'arrivée, l'immédiat devenu, il l'appelle le positif rationnel ou encore il l'appelle le spéculatif.*

Hejdánek: A ten třetí moment, ono bezprostředno nastalé, nazývá pozitivně racionálním nebo spekulativním, *spekulativum*.

Jiný hlas: *Les trois moments c'est l'entendement, le dialectique et le spéculatif.*

Hejdánek: Tady je rozum, dialektika a spekulativní, jsou tři momenty.

Jiný hlas: *Donc la dialectique chez Hegel c'est le moment de la médiation, la prise en compte de ce moment de distanciation et de négativité.*

Hejdánek: Dialektika u Hegela je moment prostředkování, uvědomění si, uchopení onoho distancování, negativity.

Jiný hlas: *Donc la dialectique c'est le moment dynamique, le moteur, le moment moteur de la compréhension nouvelle et vraie du singulier.*

Hejdánek: Tedy dialektika je momentem dynamickým, motorem porozumění nového a pravého, porozumění singulárnímu nebo pochopení singulárního.

Jiný hlas: *C'est ce qui fait que le singulier est toujours plus que lui-même dans le mouvement de sa transformation.*

Hejdánek: Čímž se stává, že singulární je vždycky víc než je, v průběhu své transformace díky tomu.

Jiný hlas: *Alors, j'ai parlé jusqu'à présent pour Hegel de façon abstraite, je voudrais prendre un exemple, l'exemple du langage. C'est ce que nous essayons de faire maintenant.*

Hejdánek: Zatím jsem mluvil abstraktně, co se Hegela týče. Učíme příklad, příklad jazyka. To je to, o co se pokoušíme.

Jiný hlas: *Le langage pour Hegel est une réalité qu'il appelle de réflexion.*

Hejdánek: Jazyk pro Hegela je skutečností, kterou nazývá skutečností reflexe. V jakém smyslu, to ještě uvidíme.

Jiný hlas: *Oui, pas au sens psychologique, mais au sens réellement d'une réflexion ontologique.*

Hejdánek: Ne ve smyslu psychologickém, ve smyslu ontologické reflexe.

Jiný hlas: *Réflexion ça veut dire poser quelque chose et revenir à son point de départ. Comme un rayon se réfléchit et revient.*

Hejdánek: Reflexe znamená klást nějakou věc a vrátit se, vrátit se zpět k východisku. Jako paprsek, který dojde, odrazí se, vrátí se zpět.

Jiný hlas: *C'est un périple, c'est une médiation qui part d'un terme, le particulier, qui pose l'universel et qui revient à la compréhension nouvelle du particulier comme singulier.*

Hejdánek: To je onen prostředkující pohyb, vychází z partikulárního, klade univerzální a vrací se k novému porozumění partikulárnímu jakožto singulárnímu.

Jiný hlas: *Alors, qu'est-ce qui se passe dans l'expérience du langage ? J'ai ou je devrais avoir quelque chose à dire.*

Hejdánek: Tedy, co se děje při zkušenosti řeči, po jazyku? Mám nebo měl bych mít co říct.

Jiný hlas: *Il faut que je pose ce vouloir dire dans un acte de langage, un acte linguistique.*

Hejdánek: Ted' je třeba, abych to svoje chtění, tuto snahu něco říct, položil do aktu řeči, do aktu, který lze pojednat lingvisticky.

Jiný hlas: *Aussi un petit peu comme chez Levinas, il y a une différence entre le dire, le verbe, le dire et le dit, le participe passé.*

Hejdánek: Asi podobně jako u Levinase, je rozdíl mezi říkáním, mezi říkáním a řečeným. Říkání a řečené.

Jiný hlas: *Une différence entre l'acte de dire et ce qui est dit et qui est particulier comme tel.*

Hejdánek: Tedy je tady rozdíl mezi aktem říkání a mezi tím, co je řečeno, co je partikulární.

Jiný hlas: *Ou bien si vous voulez chez Blondel par exemple, il y a une différence entre l'acte de vouloir qui est universel dans sa visée et ce que j'ai voulu, qui est toujours une volonté particulière.*

Hejdánek: Nebo u Blondela například, je rozdíl mezi aktem vůle, aktem vůle, který je ve svém záměru univerzální, a tím, co jsem chtěl, o co chci, co je vždycky vůle partikulární.

Jiný hlas: *Bon, alors dans le langage je veux dire et je dis quelque chose.*

Hejdánek: Tedy v jazyce chci říci a něco říkám.

Jiný hlas: *Nous avons deux termes. Ma pensée intérieure, ce que je veux dire, et le langage particulier dans lequel j'essaie de dire ce que je veux dire.*

Hejdánek: Máme tady dva termíny. Moje myšlenka v pozadí, to, co chci říci, a onen partikulární jazyk, kterým se pokouším říci to, co chci říci.

Jiný hlas: *Entre... Hegel appelle ça das Setzen, l'acte de poser, et das Gesetztsein, ce qui est posé effectivement.*

Hejdánek: Tohle Hegel nazývá aktem kladení a kladeným.

Jiný hlas: *Donc le premier moment de la réflexion c'est la réflexion qu'il appelle la réflexion posante.*

Hejdánek: Tedy prvním aktem, prvním momentem reflexivního myšlení je to, co nazývá aktem kladoucím.

Jiný hlas: *Le second moment c'est ce qu'il appelle la réflexion extérieure.*

Hejdánek: Druhým momentem je reflexe vnější.

Jiný hlas: *Quand j'ai prononcé quelque chose, ce quelque chose m'échappe.*

Hejdánek: Když jsem něco vyslovil, tak to něco mi uniká.

Jiný hlas: *Ça devient la propriété de chacun d'entre vous.*

Hejdánek: Stává se to majetkem každého z vás, kdo to slyší.

Jiný hlas: *Et je ne sais pas ce que vous comprenez.*

Hejdánek: Nevím, co s tím uděláte, jak tomu rozumíte.

Jiný hlas: *C'est devenu extérieur à moi.*

Hejdánek: Vůči mně se to stalo vnějším.

Jiný hlas: *Alors ou bien c'est complètement perdu pour moi, c'est parti dans quelque chose d'étranger.*

Hejdánek: Nebo se to úplně ode mě vytratilo, stalo se to něčím cizím.

Jiný hlas: *Un petit peu comme un vaisseau spatial échappe à la terre.*

Hejdánek: Jako když se vesmírný koráb vymkne z přitažlivosti zemské.

Jiný hlas: *Ou bien par exemple j'écoute l'écho de ce que j'ai dit.*

Hejdánek: Nebo zaslechnu ozvěnu toho, co říkám.

Jiný hlas: *Ou bien vous me posez une question en retour. Est-ce bien ça que tu as dit ?*

Hejdánek: Položíte mi otázku, například: myslel jste tím to a to?

Jiný hlas: *Et je suis obligé de confronter ce que j'ai voulu dire et ce que j'ai dit.*

Hejdánek: Ted' jsem nucen konfrontovat to, co jsem chtěl říci, s tím, co jsem řekl.

Jiný hlas: *Il y a un retour de ce que j'ai dit.*

Hejdánek: Tady je návrat toho, co jsem řekl.

--- (1988-03-07 Pierre-Jean Labarriere - O dialektice (1) [LVH104VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Quand je le dis et que je prends conscience en retour de ce que je dis.* Když to říkám a když si uvědomím zpětně to, co jsem řekl.

Jiný hlas: *L'acte du langage, c'est ce mouvement total.* Akt jazyka, akt jazykování nebo řečování je tady tenhle plný pohyb.

Jiný hlas: *La communication entre les hommes c'est ce mouvement dialectique d'un dire qui aboutit à un dit particulier et le jugement qu'en retour je pose sur ce dit.* Komunikace mezi lidmi je tento dialektický pohyb řeči, říkání, které ústí v nějaké řečené a soud, který při cestě zpět já nad tímto řečeným, vyřčeným mohu učinit.

Jiný hlas: *C'est donc une, ce qu'on peut appeler, je vais employer un mot technique, une articulation de structure, une articulation structurelle entre l'intérieur et l'extérieur.* Tedy řekl bych, abych užil technického slova, že je to jakési strukturální, základní stavební skloubení mezi vnitřním a vnějším.

Jiný hlas: *Eh bien voyez ce mouvement, ce périple du langage, c'est pour Hegel un mouvement dialectique qui articule ou qui relie l'universalité de l'intention, la particularité de ce que j'ai dit historiquement et le voyage d'aller et retour entre ces deux réalités.* A hle, tento pohyb, tato okružní cesta jazyka je pro Hegela dialektickým pohybem, který spojuje, pospojuje univerzalitu intence, partikularitu toho, co jsem opravdu dějinně řekl, a cestu tam a zpět mezi těmito dvěma skutečnostmi.

Jiný hlas: *Là aussi, c'est l'inscription dans un dit particulier d'un plus. C'est l'universel dans la particularité.* Tady je to opět vepsání onoho více do toho, co je řečeno. Je to univerzální v partikularitě.

Jiný hlas: *Voilà l'exemple du langage. Voyez que la dialectique c'est un processus qui articule l'intérieur et l'extérieur, le sujet et l'objet, l'idée et l'histoire, la liberté et les conditions et qui montre que l'intérieur demeure comme le dynamisme de l'extérieur.* Tak tedy příklad jazyka. Vidíte, že dialektika je proces, který pospojuje vnější a vnitřní, subjekt a objekt, ideu a dějiny, svobodu a podmíněnost a který ukazuje, že vnitřní zůstává jakoby dynamismem vnějšího.

Jiný hlas: *Le dire demeure le dynamisme de ce qui est dit. L'idée demeure le dynamisme de l'histoire. La liberté demeure le dynamisme transformateur des conditions.* Říkaní zůstává dynamismem toho, co je řečeno. Idea zůstává dynamismem dějin. Svoboda zůstává proměňujícím dynamismem podmínek.

Jiný hlas: *C'est essentiellement une vision créatrice qui refuse les analyses fixes ou figées et qui s'intéresse par priorité à la diachronie d'une vie d'esprit.* Je to bytostně tvůrčí a tvořivý pohled, který odmítá pevné analýzy, nehybné a zabývá se prioritně diachronií života ducha.

Jiný hlas: *Pour une philosophie comme celle de Hegel, la liberté intérieure de l'homme ne va jamais sans l'exigence de la liberté du monde.* Pro filosofii, jako je Heglova, vnitřní svoboda člověka nikdy není možná bez požadavku svobody světa.

Jiný hlas: *C'est une visée créatrice, transformatrice du monde.* Je to názor na svět, který je transformující, tvůrčí.

Jiný hlas: *Je crois qu'avec Hegel a commencé une nouvelle manière de philosopher. Très de façon très générale, toute la période qui va du monde grec à la Renaissance avait une conception de la vérité dans laquelle l'esprit de l'homme, l'intériorité de l'homme, sa faculté de connaissance devait se conformer à la*

réalité objective. S Hegelem, myslím si, začal nový způsob *filosofování*. Velice obecně řečeno, ona perioda, která sahá od antiky až k renesanci, sdílela pojetí pravdy, v němž duch člověka, jeho vnitřek, jeho poznávací schopnost se musela přizpůsobovat objektivní realitě.

Jiný hlas: *Veritas est adaequatio rei et intellectus. Veritas est adaequatio rei et intellectus.*

Jiný hlas: *Et c'est la res, la chose, qui est le point déterminant. L'esprit doit se conformer à l'objectivité.* A tato *res*, věc, je determinujícím momentem. Duch se musí konformovat s předmětem, s objektivitou.

Jiný hlas: *Bon, on peut dire que de Descartes à Kant, la fameuse révolution copernicienne, ces deux termes ont été intervertis. Ce n'est plus l'esprit qui doit se déterminer d'après la chose, mais la chose qui doit se conformer au mode d'appréhension de l'esprit.* Lze říci, že od Descarta ke Kantovi, ona slavná koperníkovská revoluce, zde tyto dva termíny byly převráceny. Není to už duch, který se musí přizpůsobit podle věci, ale věc, která se musí přizpůsobit tomu modu chápání nebo uchopení ducha.

Jiný hlas: *On parle de l'analyse transcendantale ou a priori des modes d'appréhension du réel.* Tady mluvíme o *transcendentální* analýze nebo o *a priori* modů uchopování, vnímání skutečného.

Jiný hlas: *Alors, ce que Hegel dit face à cette histoire, c'est que ce renversement entre les termes, cette révolution copernicienne intervertit les termes à l'intérieur d'une logique qui n'est pas changée.* Hegel říká vůči těmto, vůči této věci, že zvrát těchto dvou termínů, tato koperníkovská revoluce tyto termíny převrací uvnitř logiky, která se však sama nezměnila.

Jiný hlas: *Il s'agit toujours d'une hiérarchie. La hiérarchie qui donne d'abord la primauté à l'extérieur, à la chose, et qui donne ensuite chez Kant en particulier la priorité à l'intérieur, à l'esprit.* Stále se jedná o hierarchii. Hierarchii, která nejdříve dává prioritu exterioritě, tedy věci, a potom dává, u Kanta zvláště, prioritu vnitřku, duchu.

Jiný hlas: Hegelovi šlo o to ne jen převrátit tyhle termíny, ale otřást a zvrátit celou problematiku. Má za to, že jedna i druhá teorie vycházejí z dualismu mezi vnitřním a vnějším. Výchozí situací jsou dva termíny: objekt, subjekt. Jednou se utváří subjekt podle objektu a podruhé je tomu naopak. Podle Hegela nelze vyslovit jednotu objektu a subjektu, tedy vnitřního a vnějšího, pakliže se za východisko bere tenhle dualismus. Je třeba se vrátit k něčemu původnějšímu, než je tato dualita, a to sice původní vztah, základní, zakládající mezi subjektem a objektem. Pro Hegela ten první či poslední počátek v řádu věcí i v řádu poznání...

Hejdánek: V řádu bytí. V řádu bytí a v řádu poznání, děkuju.

Jiný hlas: V řádu bytí, ano, v řádu bytí a v řádu poznání, děkuji. Je bytostná jednotka, základní jednotka, jejímž výrazem a překladem jsou objekt a subjekt. Tedy pro dialektickou perspektivu, takovou, jakou má Hegel, to prvotní je myšlenka vztahu. Tady primát má myšlenka vztahu. Mezi já a ty, mezi dvěma lidmi, naši rozdílnost předchází myšlenka uznání. V náboženství mezi Bohem a člověkem existují jakési předpoklady vzájemné, reciproční interiority. Toto se nazývá primárností *la primauté de l'idée de contradiction*, ano, myšlenky protikladu nebo ideje, myšlenky protikladu. Všichni vědí, že dialektici za střed všeho kladou protiklad.

Hejdánek: Lépe rozpor.

Jiný hlas: Rozpor, ano. Rozpor, ano. Proto se mohou snadno jevit jako sofisté, sofisté, kteří čistě prostě popírali princip identity. Ale rozpor podle Hegela je to, že v základě všeho existuje jednotka, která se rozděluje, plurální jednotka, jednotka, která je spojením dvou termínů. Toto nazývá termínem, který si vypůjčil z oblasti náboženství, nazývá to smířením, opravdu tak, smířením protikladu. *Versöhnung*, ten slavný termín *der Versöhnung*, smíření. Ale smíření není redukce těch dvou termínů na jedno, v jednotu. Je napětí mezi dvěma rozpornými termíny. Vidíte, pojetí jednoty u Hegela je vždycky pojetí skutečnosti komplexní, která má dva póly, dva termíny. A tak myšlenka u Hegela, myšlenka, která je konkrétním konceptem pro něj, pojmem konkrétního, pojmem konkrétního, dobře, v tom pohybu, o kterém jsme mluvili: partikulární, univerzální, singulární. Je to tady ta okružní jízda. Tedy myšlenka není jen vnitřní realita subjektivní, myšlenka je pohyb, který, nebo idea je pohyb, který pospojuje, pospojuje vnitřní a vnější v pohybu jejich vzájemných předpokladů. Vždycky, když vyslovujete slovo vnitřní, předpokládáte

vnější. A říkáte-li vnější, předpokládáte vnitřní. Je to postoj dosti nesnadný k pochopení a vyjádření, ale *Wesen der Sprache*, duše řeči, se prokazuje, nebo pohyb intersubjektivní mezi dvěma lidmi. Proto jsem řekl, že dialektika je skutečností zkušenostní. Jeho konečná definice a také paradoxní je identita v pohybu, v stávání se, identita, ano, stávající se identita mezi tím, co je dáno a co je porozuměno nebo pochopeno.

Jiný hlas: *Pour Hegel, ce qui est donné – le monde, les événements...*

Hejdánek: Pro Hegela toto, co je dáno – svět, události...

Jiný hlas: *...n'est donné que dans l'interprétation que j'en fais.*

Hejdánek: ...je dáno pouze ve výkladu, který činím.

Jiný hlas: *Il n'y a pas de fait brut extérieur à l'homme.*

Hejdánek: Neexistuje žádné *factum brutum*, které by bylo vnější vůči člověku.

Jiný hlas: *Donc le donné présuppose l'acte de comprendre.*

Hejdánek: Tedy to, co je dáno, předpokládá akt porozumění.

Jiný hlas: *Mais inversement, et au fond c'est la même chose, l'acte de comprendre n'est pas quelque chose qui provient seulement d'une intériorité.*

Hejdánek: Ale naopak, a v podstatě je to totéž, akt porozumění není něčím, co by pocházelo pouze z *interiority*, zevnitř.

Jiný hlas: *Cela présuppose le monde comme donné.*

Hejdánek: Nýbrž předpokládá to svět jako daný.

Jiný hlas: *Et dans cette formule, l'identité du donné et du compris, il y a tout le paradoxe d'une vision dialectique.*

Hejdánek: A v této formulaci, v této formulaci identity daného a porozuměného, je ukryt celý paradox dialektického pohledu.

Jiný hlas: *C'est pourquoi Hegel est très sévère vis-à-vis de l'idéalisme subjectif.*

Hejdánek: Proto je Hegel tak velice přísný na to, co nazývá subjektivním idealismem.

Jiný hlas: *Qui pense qu'à partir d'une clarté intérieure, on pourrait projeter le sens sur les choses.*

Hejdánek: Který se domnívá, že vycházejí z vnitřní jasnosti, lze promítat smysl do věcí.

Jiný hlas: *L'idéalisme qu'il professe, il l'appelle un idéalisme absolu.*

Hejdánek: Idealismus, který on vyznává, je to, co nazývá idealismem absolutním.

Jiný hlas: *Et c'est un idéalisme qui est un réalisme absolu.*

Hejdánek: A je to idealismus, který je absolutním realismem.

Jiný hlas: *Car l'exercice de l'idée présuppose le réel comme donné.*

Hejdánek: Neboť výkon ideje předpokládá svět jako danost.

Jiný hlas: *De même que la reconnaissance du réel comme donné présuppose l'idée.*

Hejdánek: Stejně jako uznání světa jako danosti předpokládá ideu.

Jiný hlas: *Alors une très rapide, si vous voulez, troisième partie.*

Hejdánek: A teď velice rychle, chcete-li, do třetí části.

Jiný hlas: *Pour dire ce que peut être une philosophie dialectique pour nous aujourd'hui.*

Hejdánek: Co by mohla snad být dialektická filosofie pro nás dnes.

Jiný hlas: *Je prends trois points parmi d'autres possibles.*

Hejdánek: Vyberu si tři body, mohlo by jich být víc.

Jiný hlas: *Une philosophie dialectique se comprend comme une philosophie de la liberté.*

Hejdánek: Dialektická filosofie sobě rozumí jako filosofii svobody.

Jiný hlas: *Une liberté concrète, historique.*

Hejdánek: Svobody konkrétní, historické.

Jiný hlas: *Pas la liberté simplement d'une exigence, d'un devoir-être.*

Hejdánek: Bez svobody požadavku, svobody toho, co má být.

Jiný hlas: *Et Hegel a toujours une exigence d'effectivité. C'est un concret.*

Hejdánek: Hegel mluví o efektivitě, o účinnosti.

Jiný hlas: *Il nous dit que l'intelligence que l'on a d'une chose fait partie de cette chose.*

Hejdánek: Říká, že porozumění o věci, kterou máme, tvoří část té věci.

Jiný hlas: *Et inversement qu'il n'y a pas d'exercice de l'intelligence sans une prise en charge du monde dans son objectivité.*

Hejdánek: A naopak není výkonu rozumu, rozumového výkonu bez toho, abychom se ujmulí světa v jeho objektivitě.

Jiný hlas: *Deuxième idée qui repense la même chose.*

Hejdánek: Druhá myšlenka, která vlastně promýšlí totéž.

Jiný hlas: *Une philosophie dialectique se veut comme un principe de libération.*

Hejdánek: Dialektická filosofie chce být principem osvobození.

Jiný hlas: *Il y a un mot que Hegel aime bien, c'est le mot de plasticité.*

Hejdánek: Hegel oblíbuj se slovo plasticita, plasticité.

Jiný hlas: *C'est-à-dire il refuse ce que j'appelle pour ma part une logique des solides, je ne sais pas comment expliquer ça.*

Hejdánek: Odmítá tím, já bych řekl, logiku pevných hmot. Nevím, jak to vysvětlit.

Jiný hlas: Neelastickou.

Jiný hlas: Solid.

Hejdánek: Ano, pevná tělesa. Tedy vezměme předmět, předmět, jeden, druhý. Ano, ta logika té pevnosti, pevných hmot, je logika kvantity, jako logika spojených nádob.

Jiný hlas: *L'ambition d'une pensée dialectique, c'est que par exemple l'identité et la différence ne sont pas telles que quand vous pensez l'un des termes au maximum, vous diminuez l'autre.*

Hejdánek: Ambicí dialektického myšlení je to, že například identita a rozdílnost, totožnost a rozdílnost, není to tak, že když hodně, maximálně myslíte jeden termín, tak tím vlastně ten druhý o to více zatlačujete.

Jiný hlas: *Plus vous pensez l'identité, plus vous pensez la différence.*

Hejdánek: Nýbrž čím více myslíte totožnost, tím více myslíte rozdílnost.

Jiný hlas: *Parce que l'identité c'est la relation.*

Hejdánek: Neboť totožnost je přece vztah.

Jiný hlas: *Et que la relation implique une différence réelle.*

Hejdánek: A vztah implikuje skutečnou rozdílnost.

Jiný hlas: *Il faut que les termes et les êtres soient réellement différents pour qu'ils puissent se reconnaître dans un échange spirituel.*

Hejdánek: Je třeba, aby termíny a věci byly skutečně rozdílné, aby se mohly vzájemně uznat v duchovní výměně.

Jiný hlas: *Alors un mot encore en conclusion si vous voulez bien.*

Hejdánek: Závěrečné slovo, když dovolíte.

Jiný hlas: *Cette perspective dialectique, philosophie dialectique, selon moi a un rapport avec une certaine vision mystique de la réalité et une certaine vision poétique du réel.*

Hejdánek: Perspektiva dialektické filosofie má podle mě vztah k určitému mystickému pohledu na skutečnost a také k určitému poetickému vidění skutečnosti.

Jiný hlas: *Alors philosophie, mystique, poésie ont la même logique.*

Hejdánek: Filosofie, mystika, poezie mají tutéž logiku.

Jiný hlas: *C'est-à-dire de tenter de comprendre ce qui se donne, la reality, en allant voir si je puis dire derrière la réalité.*

Hejdánek: To jest pokoušejí se pochopit to, co se dává, co je dáno, realitu tím, že nahlížíjí, mohu-li tak říci, za skutečnost.

Jiný hlas: *C'est la médiation de Platon par le haut, de Hegel par le bas.*

Hejdánek: To je ta mediace, kterou dělá Platon horem, Hegel spodem.

Jiný hlas: *Qui dit la profondeur réelle des choses.*

Hejdánek: To je způsob, který vyslovuje skutečnou hloubku věcí.

Jiný hlas: *Pour le philosophe, pour le mystique, pour le poète, le réel a de l'épaisseur.*

Hejdánek: Pro filosofa, mystika i básníka skutečnost má, skutečnost je tlustá, hutná. Tlustá, on to řekl, že je tlustá.

Jiný hlas: *Et il faut faire un voyage dans les choses pour les comprendre, écouter la résonance intérieure des choses, leur dimension en profondeur.*

Hejdánek: A je třeba podniknout tu cestu do věcí, abychom je pochopili. Naslouchat vnitřnímu rezonování věcí, jejich hlubinnému rozměru.

Jiný hlas: *Le poète, le mystique, le philosophe sont ceux qui mettent, reconnaissent l'universel dans la pauvreté des choses, dans le particulier comme tel. Voilà ce que je voulais vous dire comme première approche d'une pensée dialectique.*

Hejdánek: Básník, mystik, filosof jsou ti, kteří uznávají univerzální v ubohosti věcí, v partikularitě jako takové. Tak to bylo to, co jsem vám chtěl říci jako takové přiblížení, pokus o přiblížení dialektické filosofie.

Jiný hlas: Já bych se rád zeptal o tom řádu poznání nebo epistemologickém a ontologickém řádu u Platona. V té přednášce byla řeč především o tom epistemologickém řádu. *Vous avez parlé d'ordre épistémologique et ontologique chez Platon. J'ai l'impression par ailleurs que la conférence s'est plutôt déplacée sur le terrain épistémologique.* A zajímalo by mě, zda by bylo možné nějak přiblížit tu platonskou dialektiku v tom ontologickém řádu a speciálně by mě zajímala časovost té dialektiky. *Je me demandais si on pourrait approcher plus près la dialectique de Platon du point de vue ontologique, et en particulier la temporalité de cette dialectique.*

Jiný hlas: *Je pense que le point essentiel pour une perspective dialectique, aussi bien chez Platon que chez Hegel...*

Hejdánek: Myslím, že to základní pro dialektický pohled, u Platona i u Hegela...

Jiný hlas: *...c'est le caractère inséparable, indissociable de la perspective ontologique et de la perspective noétique.*

Hejdánek: ...je nerozdělitelnost, neodlučitelnost perspektivy ontologické a noetické. Jak jsem se pokusil říct ke konci, řád bytí, tedy ontologická perspektiva, předpokládá zacházení nebo přístup, který je z řádu poznání. Bytí není zaměřeno jako původně vnější, nýbrž jak by se dalo říci, jako objektivita poznání. Dá se říci, že řád ontologický je obklopen řádem noetickým. Proto filosofie je metodou expozice poznání. To je logika, logika rozmluvy.

Jiný hlas: *Mais sa spécificité c'est que le discours dialectique, la logique dialectique, présuppose un donné objectif, réel, ontologique, qui est perçu comme au travers du prisme de la connaissance et du langage.*

Hejdánek: Ale její specifčnost je v tom, že dialektická rozprava, tedy logika dialektická, předpokládá danost, ontologickou danost, která je vnímána prizmatem poznání a jazyka.

Jiný hlas: *Alors vous dites que j'ai accentué l'aspect épistémologique ou noétique, je ne crois pas qu'on puisse faire autrement. Il s'agit toujours d'analyser une qualification du langage et du discours. Mais le propre de ce type de logique dialectique, c'est qu'il est au plus loin de tout nominalisme, de tout formalisme, ou de tout ce que j'ai appelé l'idéalisme subjectif, seulement subjectif. Donc c'est un idéalisme objectif, si je puis dire, qui se juge dans la prise en charge qu'il fait du réel, et dans l'acte de poser à nouveau ce réel.*

Hejdánek: Řekl jste, že akcentuji aspekt noetický, já myslím, že to jinak nejde. Jde vždycky o to analyzovat kvalifikovanost jazyka a rozmluvy. Avšak to, co je na logice dialektické to vlastní, že jde dál než jakýkoli nominalismus, jakýkoli formalismus, nebo to, co jsem zmínil jako idealismus subjektivní, pouze subjektivní. Tedy jde v mém případě o idealismus objektivní, který se usuzuje tím, že na sebe bere to, co je, to reálné, a že... [nesrozumitelné]

Jiný hlas: *C'est le dialogue intérieur au langage, entre le langage et l'autre du langage, mais toujours*

intérieur au langage. Donc c'est une qualification, une qualité du langage.

Hejdánek: Tedy je to vnitřní dialog jazyka, mezi tím, co je jazyk, a co je už za jazykem, ale stále uvnitř jazyka. Tedy kvalifikace, kvalita jazyka.

Jiný hlas: *Est-ce que ça répond à ce que vous demandiez?*

Hejdánek: Je to tak trochu odpověď na to, co jste se ptal?

Jiný hlas: *Pas tout à fait.*

Hejdánek: Zdá se, že ne tak docela.

Jiný hlas: *Alors on continue.*

Hejdánek: Tak pokračujme.

Jiný hlas: [nesrozumitelné] toho, co bylo v té odpovědi řečeno. *Mais je pense que vous venez par être conscient de ce que vous venez de...* Ale zdá se mi, že, a k tomu ta moje původní otázka směřovala, že snad můžeme v některých Platonových dialozích nacházet stopy po snaze založit tento typ úvahy ještě v hlubším tázání. *Il dit qu'il lui semble, et c'est ce que sa première question voulait dire, que l'on peut trouver dans les dialogues de Platon la trace d'un effort, d'une tendance à fonder toutes ces questions dans un questionnement plus profond, sur un questionnement plus profond.* Nebo možná že hlubší je nesprávné slovo, ale každopádně jiný typ tázání. *Peut-être que le mot plus profond n'est pas exact, mais en tout cas ce serait un autre type d'interrogation. Lequel?*

Hejdánek: Jaký?

Jiný hlas: Totiž tím pokusem třeba v *Parmenidovi* dedukovat mnohost od jednoho. *Par exemple la tentative dans le Parménide de déduire la multiplicité à partir de l'Un. Oui, je ne dirais pas déduire le multiple de l'Un, de marquer l'articulation entre l'Un et le multiple.*

Hejdánek: Já bych neekl vyvodit, dedukovat mnohé z jednoho, nýbrž zaznamenat spojení, zaznamenat skloubení a pospojování jednoho a mnohého.

Jiný hlas: *S'il s'agissait simplement de déduire l'un du multiple, nous ne serions plus dialecticiens.*

Hejdánek: Kdyby šlo o to dedukovat mnohé z jednoho, pak už bychom nebyli dialektiky.

Jiný hlas: *Mais de prendre cette relation un-multiple dans le Parménide est étudiée par Platon et est prise par lui comme exemplaire de la relation ontologique entre l'unité du Bien suprême et le multiple des déterminations historiques.*

Hejdánek: Ale myslím, že ten vztah mezi jedním a mnohým u *Parmenida* je skutečně Platonem studován, je přijat jím jako příklad, příklad *ontologického* vztahu mezi jednotou toho nejvyššího dobra a mnohostí historických určeností.

Jiný hlas: *C'est précisément la... les anciens disaient l'abbreviatum logique.*

Hejdánek: A to je právě to, co staří myslitelé nazývali *abbreviatum* logické. To by bylo...

Jiný hlas: *C'est le noyau logique, le fonctionnement logique de l'un et du multiple qui représente la médiation idéale pour le rapport entre l'intelligible et le sensible.*

Hejdánek: ...ono logické jádro, logické fungování mezi jedním a mnohým, které představuje ideální *mediaci* mezi *inteligibilním* a *smyslovým*.

Jiný hlas: *C'est cela l'idée la plus profonde chez Platon. En tout cas, dans le Parménide, il y a bien une visée de l'être au travers du traitement du langage.*

Hejdánek: To je nejhlubší myšlenka Platonova. V *Parmenidovi* je skutečně zacíleno na bytí, míří se k bytí, poukazuje se k němu pomocí jazyka nebo zacházení s jazykem.

Jiný hlas: *Un enveloppement de l'ordre ontologique par l'ordre noétique.*

Hejdánek: [nesrozumitelné] obklopen řádem *noetickým*.

Jiný hlas: Já souhlasím, ale ještě bych poprosil o upřesnění, zda dobře rozumím tomu, že ta časovost toho diskursu nebo ta časovost toho, čemu já, když už bychom to nějak oddělovali nebo aspoň ty póly toho napětí cítili, tak ta časovost toho diskursu nebo toho řádu *epistemologického*, zda je vlastně nějak tázán nebo v jakém je vztahu k té časovosti toho stávání se té mnohosti historické, o němž je řeč. *Quel est le rapport entre la temporalité du discours et la temporalité du devenir?*

Hejdánek: Vztah toho diskursu k časovosti onoho stávání se.

Jiný hlas: *Ça, c'est une question capitale, question capitale et très difficile.*

Hejdánek: To je otázka skutečně kapitální a velice nesnadná.

Jiný hlas: *Hegel parle de l'Unzeitlichkeit, de la temporalité du comprendre, de l'acte de comprendre.*

Hejdánek: Hegel mluví o *Unzeitlichkeit*, nečasovosti, nečasovosti aktu porozumění. Tak.

Jiný hlas: *Voyez, il y a une expression de Hegel dans la Logique, permettez, je vais la citer en allemand d'abord: Wenn alle Bedingungen einer Sache da sind, so tritt sie in die Existenz. Lorsque toutes les conditions d'une chose sont présentes, sont données, da, alors la chose entre dans l'existence.*

Hejdánek: Jeden výraz Heglův v *Logice*, německy, s vaším dovolením, takto: *Wenn alle Bedingungen einer Sache da sind, so tritt sie in die Existenz*. Tedy když všechny podmínky věci jsou zde, jsou dány, *da*, jsou tady, tehdy věc vstupuje do existence.

Jiný hlas: *C'est le signe du réalisme de l'idéalisme hégélien. Il repart de la prise en compte des conditions.*

Hejdánek: To je znamení realismu onoho heglovského idealismu. Znovu vychází z toho, že se bere ohled na věc.

Jiný hlas: *Mais quand les conditions sont là, il y a l'acte de comprendre leur unité.*

Hejdánek: Ale když ty podmínky jsou zde, je tady akt porozumění jejich jednotě.

Jiný hlas: *Je ne sais pas si en tchèque comprendre a la même étymologie qu'en français, prendre avec, prendre ensemble.*

Hejdánek: Ne, ne. Tady to zase nerozumím.

Jiný hlas: *C'est ramasser, c'est prendre ensemble.* Porozumět, *comprendre*, je vzít dohromady, pochopit, vlastně pochopit. *C'est le mot latin concept, concipere, concipere.*

Hejdánek: Takže pochopit. Budeme říkat pochopit.

Jiný hlas: *Ou bien le mot allemand begreifen. S'il s'agit de ramasser, begreifen, pojmut. Bien. Cet acte de ramasser les conditions dans l'unité* – tak tento akt pojmut, pojímání podmínek v jejich jednotě – *pour Hegel, c'est un acte intemporel*, je podle Hegela aktem nečasovým. *Autrement dit, toute le périple de la médiation par l'essence* – tedy celá ta obížka prostředkující svou podstatou – *est, dit Hegel, un périple illocal et intemporel*, je okruh nečasový a nemístný, nemístový. *Alors le paradoxe, c'est que cette intemporalité du comprendre* – paradox je ten, že ona nečasovost pojímání – *est ce qui commande la temporalité réelle de l'histoire*, je to, co vlastně co řídí, ano, co nařizuje onomu pojetí časovosti dějin.

Hejdánek: Nadřízeno tomu.

Jiný hlas: *Bien sûr. Il y a une temporalité originale du logique.* Samozřejmě existuje původní temporalita logiky, časovost.

--- (1988-03-07 Pierre-Jean Labarriere – O dialektice (2) [LVH106VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Michaut v *La logique de Hegel*. Ale když už tu knihu člověk jednou přečet, a když jí porozuměl v tom, že ji pojal, tak už nemá, už to není tlustospis, ztratilo to svou tloušťku, tlustospisovost. A stává se to pouze aktem pojetí fenoménu, pojmu.

Pakli vezme-li třeba sylogismus globálního systému mezi bezprostředností přírody a bezprostředností ducha, který se stal, udál, je zprostředkující proces logiky. Ale tahle logika se nepočítá, není to třetí termín, který by se dal započíst mezi ty druhé. Logika je nečasový akt, který říká, že příroda je duch. Že příroda má povolání být duch. Tady moje odpověď není odpověď, ale existuje původní časovost logiky a je jiného typu než časovost dějinná. A je třeba popřít logickou časovost, aby byla položena skutečná časovost historická.

Jiný hlas: V ideálním státě Platóna a ideálním státě Hegla. Vidíme ho u obou jako [nesrozumitelné] moment v tomto kruhovém pohybu. Přičemž u Hegla stát jako nejvyšší stupeň reality a singularita ve vaší terminologii, to znamená finální stát dialektického pohybu, finální stadium. Nejsem si jist, zda u Platóna má ideální stát tentýž status, totiž status zásadně realizovatelného v tomto smyslu. Zajímalo by mě váš názor na status ideálního státu vůči smyslové skutečnosti u Platóna, a tudíž váš názor na možnost paralely mezi oběma v této otázce. Je to absolutně ústřední a nejdůležitější otázka.

Jiný hlas: Řeknu to trochu hrubě, surově, že výklady politického myšlení Heglova, to je jedna z oblastí, kde se napovídalo nejvíc možných volovin. Měli jsme dva roky seminář s přítelkyní Gwendolinou o téhle věci a dokonce jsme o tom napsali knihu. S přítelkyní Gwendolinou, tak ano, s přítelkyní. Že bysme ji tady možná taky mohli časem uvítat, protože také velmi dobře zná Hegla.

Není přesné říci, že pro Hegla je stát tím konečným útvarem. Uvnitř *Filosofie ducha*, třetí části systému, je subjektivní duch, objektivní duch a duch absolutní. Stát je konečná podoba ducha objektivního s přirozeným právem, moralitou a rodinou, ekonomikou a politikou. Ale stát naprosto závisí na třech rozměrech smyslu, které jsou vyjádřeny v absolutním duchu. Ty tři rozměry jsou, jak víte, umění, náboženství a *filosofie*. Tedy jinak řečeno, stát u Hegla je vždycky a úplně posuzován či souzen na základě skutečnosti, zda dovoluje nebo nedovoluje výkon umění, náboženství a *filosofie*. Existuje tady tedy instance, která soudí reálnou spiritualitu. Mohou být státy, které nejsou legitimní z hlediska duchovního, protože nepřipouštějí tento vztah k umění, náboženství a *filosofii*.

Jiný hlas: Tedy je pravda, že stát, ideální stát Heglův, v pravdě tedy svého logického fungování, tedy v onom pospojování tří momentů, jímž je kníže nebo prostě ten, kdo rozhoduje, potom ty prostředkující tělesa, politická i ekonomická zároveň, a lid. Singulární, partikulární, univerzální, opět triáda. Tedy stát, který trvá v cirkulaci tady těch smyslů těchto tří realit, který není ani despotismem moci knížete nebo partaje, nebo anarchií lidu, anebo blokováním prostředkujících struktur, byrokracií. Tedy stát, který aktualizuje onu fluidnost, onu... ano, onu onu fluidnost těchto tří... ano, ano, já hledám to české slovo pro to hezké, které to je...

Hejdánek: Fluidnost prostě.

Jiný hlas: Ano. Hegel má moc rád slovo *verflüssigen*... Co? Plynulost? Ne. Přelévání? Ne.

Hejdánek: Fluidnost prostě.

Jiný hlas: Ale pro Hegla není žádný konkrétní stát, který by ve skutečnosti aktualizoval tento ideál. A analýza toho politického sylogismu u něj má rozměr, jak jsme už řekli, nečasový. Je to požadavek, který je jaksí v srdci každého fungujícího systému. Ani předrevoluční režim, ani francouzská revoluce, ani Napoleon, ani Prusko z období 1820 nejsou pro Hegla tou konečnou podobou politiky. Ideální podoba politiky je pro Hegla požadavek proměny všech systémů.

Zatímco u Platóna ideální politická obec z toho dialogu, který se jmenuje *Politeia*... dá se vlastně říci, mě napadlo, že vlastně je to velice podobné. U Platóna je to také ideální podoba, která je soudcem, která soudí všechny podoby historické.

Víte, základní omyl vůči Heglovi páchaný je, že se z Hegla chtělo udělat myslitele těch konečných podob. Konec vědění, konec umění, konec náboženství, konec politiky. Zatímco absolutní vědění pro Hegla je osvobození pro kontingenci, tedy pro kritický výklad fenoménů na základě právě oné ideje, jejíž logické fungování analyzoval.

Já tam ovšem vidím diferenci mezi těmi dvěma mysliteli. Já si představuji Hegla jako myslitele státu jako realizace morality, protože Hegel kritizuje ideu Fichta o nekonečné realizaci morality. To se mu zdá být špatné nekonečno, *das schlechte Unendliche*. A pokud ten postulát Fichtův je... co že to bylo toho Fichta? Postulát špatného nekonečna? Aha, *de l'infini mauvais*. Pak předpokládám, že Hegel pokládá uskutečnění mravnosti za možné.

Hejdánek: Ne. Určitě ne.

Jiný hlas: Je velmi zajímavé promýšlet ten pojem nekonečna a špatného nekonečna. Co Hegel odmítá, to je myšlenka nekonečna lineárního, které by bylo z řádu... jak to tak říct... neustálého postupování, neustálého pokroku, jako osel, který jde za mrkví, která se mu takhle dá na tyč a přiváže se mu to na hlavu. Tak. Co Hegel říká, je, že nekonečno není ten trvalý úprk, únik dopředu. A takhle on rozumí *Fichtemu*, možná že chybně. Nekonečno pro Hegla je řádu kruhového. Tedy pohyb reflexe univerzálního v partikulárním, jako jsme řekli, ale který nikdy neústí do nějaké konečné podoby, protože vždycky je tam zase odkaz a odeslání na nějakou novou podobu. Tedy, chcete-li, špatné nekonečno je tohleto takhle. Ale skutečné nekonečno je spirála. Tedy spirála, která zase se ujímá veškeré minulosti, aby to minulé uložila

do nové podoby, ale ta podoba ještě není ta poslední. Tedy pohyb, který se nazývá *sans origine ni terme*, nekonečný pohyb, který je dialogem mezi vnitřním a vnějším. Hegelovi se zdá, že nekonečno fichtovské, které nazývá špatným nekonečnem, je způsobem, jímž se realita může stále odcizovat sama sobě, být *en porte-à-faux* k něčemu jinému. Já nevím, jestli se dá říct ten vtip, který často používám: nekonečno skutečné u Hegela je být *en porte-à-vrai* k druhému. Nekonečno, že je u něj, jak to říci... tuhle hru už [nesrozumitelné].

Hejdánek: A já bych nerad, aby to zapadlo do naprosto technické roviny, což je v našem semináři nezvyklé, i když jsme mluvili o logice. A tak se pokusím spíš zcela netechnicky říct něco, co by možná vyprovokovalo i další účastníky k diskusi.

Já sám Hegela čtu rád, zejména proto, že mě dráždí. A pokud jde o dialektiku, tak jsem nikdy nepostoupil dál, než abych to chápal jako určité ne zcela čisté vyřešení problému, kde logika selhává. Nikdy se mi nepodařilo vidět v dialektice, jak ji Hegel provádí i popisuje – to, co náš řečník označil za logiku rozmluvy, rozpravy – vždycky jsem v tom viděl takovou nějakou strnulou formalizaci jakési tvrdé a obhroublé, nedostatečně opracované schéma, jako jsou ty famózní triády.

Nepodařilo se mi nikdy myslet dialekticky, jak se obvykle požaduje, když člověk má porozumět nějakému mysliteli, tak musí myslet s ním. To se mi nikdy nepodařilo. Já mu dávám zapravdu v mnoha konkrétních případech, že logika v těch případech selhala a že tedy ta dialektika tam sehrála takovou roli asi jako různá paradoxní dogmata v křesťanství. Ale všechny ty případy jsem si taky dal do zápisníku jako úkol pro nějaké pořádné filosofické zpracování. Já tady na sebe přiznávám strašné věci, já jsem si toho vědom. Ale vskutku jsem nedokázal tu dialektiku chápat jako něco víc než jenom dovednost.

Připadá mi to jako rétorika převedená do roviny myšlení. Tedy nikoli podvody jazykové, nýbrž podvody myšlenkové. Tedy abych ještě shrnul, ve všech těch případech jsem rozpoznal, že Hegel přesně nebo ve většině přesně ukázal, kde selhává tradiční formální logika. Ale jeho dialektické řešení se mi zdá zcela nepřijatelné, provizorní a volající po nějakém novém myšlení, a naprosto nedialektickém.

Jiný hlas: Une question. La logique formelle traditionnelle a échoué. Vous avez dit. Hegel l'a montré. La logique de Hegel n'apporte pas de réponse. Quelle est votre logique? Ni l'une ni l'autre?

Otázka. Formální logika tradiční zkrachovala. Řekl jste. Hegel to prokázal. Logika Hegelova nepřináší odpověď. Jaká je vaše logika? Ani jedna, ani druhá?

Hejdánek: Pochopitelně, to je poněkud nefér.

Jedna věc je kritizovat Hegela a druhá věc je udělat něco většího než on.

Jiný hlas: Já bych řekl, že já sám se nepovažuji za hegeliana. A nevím, co by to dneska mohlo znamenat být hegelian. Protože svět se přece jenom změnil. Proto jsem napsal knížku *Logika jinosti, Logika jinakosti, jinosti*.

Řekl bych Ladislavovi, že nám udělal takové vyznání hříchu tady. Řekl nám, že nikdy se mu nepovedlo, nikdy jsem, a tak dále, co všechno se mu nepovedlo a doufá, že od dnešního večera už to bude jinak a už bude moci.

Tak, co se týče formalismu, každý ví, že triáda, tři termíny: teze, antiteze, syntéza, nemá nic společného s hegelovskou logikou. To je vynález jednoho z jeho žáků a to vymyslel Karl Ludwig Michelet, který se domníval, že lze zjednodušit Hegelovo myšlení tím, že ho uzavře do mechanického schématu.

Snad něco pro zasmání: připomenu, jak se nedávno přeložil překlad jednoho *filosofa*, nového *filosofa* francouzského, jeden z těch, co si říkají noví *filosofové* – Clavel. Ten mluvil o dialektickém trikotu.

Pletenina. Hladce, obrace. Takhle pletení, trikování dialektické, to je hezké. A jde to tak rychle, že už nejsou vidět jehlice. Jsou tak rychlé, že už ty jehlice nejsou vidět.

Jestliže je dialektika formální metodou, mechanickou, tak to není nijak zajímavé. Možná se mýlím, ale já se snažím tomu porozumět jako něčemu, co je takhle živé. Zaznamenávám, že Hegel říká, že nelze momenty dialektiky spočítat. *Überhaupt zählen wir so, können so und so aussprechen, aber das können sie*, řekl. Tedy nelze je počítat.

A to ukázat, co on nazývá tou *flüssigkeit*, tekutostí toho pohybu dialektického, to, že to lze, jak jsem řekl,

srovnat s něčím, co se děje v mystice, v poezii. Ukazuje, že je třeba víceroch schémat. Realita dialektická je jedna. Tato jednota se vyjadřuje ve dvou termínech: vnitřní, vnější. Tyto termíny, ačkoli jsou dva, jsou tři. Protože je první termín, druhý termín, vztah k druhému termínu, návrat zpět k termínu prvnímu, který se tak stává termínem třetím.

A Hegel, aby ukázal, jak je směšné zkoušet tady počítat, říká, tyhle ty tři termíny jsou čtyři. Je v nich jedna *quadruplicität*. Proč? První termín, jedna. Akt, kdy klademe nějaký lingvistický, druhá skutečnost, druhý termín je ten bod, do kterého ústí onen akt kladení. Potom v něm samém je třetím bodem, stává se oním východiskem návratu. A proto ten třetí je čtvrtý. Tedy moment onoho zprostředkování je rozporný. Je to jeden, který je dva a to je tři.

Tedy tenhle ten dialektický akt není schematický, formální. Kdybychom to chtěli počítat, musíme říct, že jedna rovná se dvě, to se rovná tři, to se rovná čtyři a to všechno se rovná jedna. Je to taková ta ohebnost toho pohybu, který chce jaksi obejmout fenomén při jeho zrodu. Ale je moc pravda, že se to velice snadno dá zvrhnout v mechanický schématismus.

Jiný hlas: Ale to je ona pod-dialektika, kterou se opravdu nemusíme zabývat. Já myslím, že veliká dialektika je něco úplně jiného než nějaká pouhá formální metoda. Vidění skutečnosti v pohybu jeho zrodu. Ale ovšem ta nejobvyklejší interpretace je právě takhle mechanicky, mechanistická.

Hejdánek: Já bych tedy pokračoval. Já bych nerad, i když jsem to mínil jako provokaci diskuse, aby ten můj příspěvek byl chápán jenom jako nějaké poklesnutí k té neautentické mechaničnosti.

A tak bych přistoupil k tématu, které v našem semináři je velice aktuální právě letos a které se tady ozvalo také, totiž tady se ozvalo jako vztah aktu říkání k řečenému (*le dire au dit*). Tenhle ten akt odlišený od toho, co je říkáno, to je věc, kterou jsme se tady zabývali hlavně v souvislosti s Husserlem. Mohli bychom ještě předběžně poukázat na Heideggera, který třeba mluví o tom, že v každém řečeném je neřečené a v každém myšlení myšleném myšlení také to nemyšlené vedle myšleného. Ani jeden ani druhý necítí potřebu tam mluvit o dialektice.

Tedy po mém soudu ta dialektika tady byla ukázána na tom zvoleném případě tak, že od aktu říkání (*le dire*) je přechod k řečenému, neboť akt říkání není možný bez toho, co se říká. A od řečeného, že přechod k říkání, neboť není žádného řečeného bez aktu říkání. To je sice pravda, ale zdá se mně neobvykle hrubá. Neboť my můžeme o aktu říkání a řečeném mluvit jenom dalším aktem. A ten akt se nebude pohybovat od řečeného k tomu původnímu aktu říkání. To už bude vždy samostatným aktem, který se bude buď vztahovat k tomu aktu předchozímu a nebo se bude vztahovat k tomu řečenému předchozímu, přičemž sám bude mít své nové řečené.

A teď se chci zeptat, kde je dialektika? Tohle to je popis fenoménu. Proč tam potřebuju dialektiku? Je to jenom otázka názvu? Je to otázka té reflexe, že?

Jiný hlas: Je pravda, že to, co nazýváte popisem fenoménu, je skutečnost neobvykle složitá, která například zahrnuje do sebe i sepětí jazyka a metajazyka. Jazyk, dokonce i ten popisný, není nikdy v mém smyslu skutečností prvního stupně. U Hegela je tohle to problém fenomenologie, totiž logiky popisu fenoménu.

Je pravda, že není nikdy možno vyslovit nějaké *faktum brutum*. Každý akt říkání je podnětím se fenoménu na úrovni metajazyka. Tato distance, kterou jazyk zakládá mezi sebou a svým objektem, to je to, co Platon a Hegel nazývají dialektikou. Slovo dialektika, to je mně tak jedno jako vám. Vůbec to je jedno, jestli užijeme termínu toho či onoho. O co jde, je ten pohyb kategorií. V tom, co jste řekl vycházejí z Husserla či Heideggera – lze říci i tak, že budeme vycházet z Levinase – a aniž oni užívají termínu dialektika, je tam u nich u všech stejný typ zacházení, logického zacházení se skutečností.

Jiný hlas: Který nacházím já v Heglově *logice*. *Alors, je veux bien, moi personnellement, ne plus jamais parler de dialectique, ça m'est égal*. Je mně v zásadě jedno mluvit o dialektice, o to mně nejde. *Mais le mouvement de la pensée que Hegel vise sous ce terme* Ale tento pohyb myšlení, na který míří Hegel, když užívá tohoto termínu, *et qui est homologue à celui de la phénoménologie post-husserlienne* a který je homologní s tím z *fenomenologie posthusserlovské*. *Ce mouvement, je crois qu'il est fondamental pour*

toute philosophie. Tento pohyb je, myslím, základní pro jakoukoli filosofii. Je prends le cas de Levinas. Levinase si připomeňme. Vous savez que son premier ouvrage s'appelle Totalité et Infini. Víte, že jeho první dílo se jmenuje Totalita a nekonečno. C'est une opposition presque passionnelle Je to téměř vášnivá opozice mezi tím, co se domnívá, že je u Hegela totalita, qui serait une totalité close, achevée tedy totalita uzavřená, dokončená, et ce qu'il estime être l'ouverture de l'infini. a tím, co on se domnívá, že je otevřeností nekonečna. En discutant avec Levinas Při diskuzi s Levinasem...

--- (1988-03-07 Pierre-Jean Labarriere – O dialektice (2) [LVH106VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Et c'est ce même mouvement d'ouverture infinie...*

Hejdánek: Ten týž pohyb otevřenosti nekonečné...

Jiný hlas: *...que lui-même veut affirmer contre son image de Hegel.*

Hejdánek: ...který on sám chce potvrdit proti svému obrazu Hegla.

Jiný hlas: *C'est pourquoi au fond je ne sais pas si j'ai raison d'essayer de valoriser la pensée de Hegel pour elle-même, ça n'a pas d'intérêt ni d'importance.*

Hejdánek: Tady myslím, že není vůbec o to trvat na hodnotě Heglova myšlení kvůli Heglovi a kvůli jeho myšlení. O to tady nejde.

Jiný hlas: *J'ai l'impression que Hegel a pressenti une sorte de souplesse, de plasticité de la pensée que nous n'avons pas encore assimilée.*

Hejdánek: Mám však dojem, že on předčuchal cosi, předcítíl jakousi pružnost myšlení, ke které jsme my ještě nepřivykli.

Jiný hlas: Taky. *Mmelou, l'eau n'est plus...*

Hejdánek: Mluvil o *l'eau n'est plus* [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *Et c'est pourquoi je crois que la lecture de Hegel importe... Vous savez ce que m'a dit un jour Paul Ricoeur?*

Hejdánek: Jednou mi povídal Ricoeur... nedobrali jsme se u takových... Ricoeur mi povídal, Pavel [nesrozumitelné].

Jiný hlas: Tak Ricoeur není hegelíán, spíš teda husserlián.

Jasně.

Jaspersián.

Jiný hlas: *Ricoeur m'a dit: la philosophie demain sera hégélienne ou elle ne sera pas.*

Hejdánek: *Filosofie zítřka bude buď hegelovská, nebo nebude vůbec.*

Jiný hlas: *Ce n'est pas un oracle.*

Hejdánek: No takže to není věštba z *oracle*, ale řekl to. Já osobně myslím, že jde tady o orientaci myšlení, které není nějakým normativním schématem strnulým a mechanistickým. Nýbrž je to nekonečný požadavek... Je to tak krásné v němčině, že to musí říct německy, tak to přeložme. *Das Flüssigwerden der Bestimmtheiten. Rozteklost, rozteklost, ano, rozteklost, tekutost, Flüssigkeit.*

Jiný hlas: *Alors comme Monsieur Hejdánek disait tout à l'heure que la dialectique lui paraissait une sorte d'analogue de la dogmatique...*

Hejdánek: Jak říkal Hejdánek před chvílí, že mu dialektika zdá čímsi analogickým k dogmatice... Ne, ne, *seulement dans quelques formulations dogmatiques paradoxes. Jde o dogmatiku paradoxů.*

Jiný hlas: *...il y a de deux essences, ou deux ouzía.*

Hejdánek: No, no, no.

Jiný hlas: *Alors c'est quelque chose de paradoxe, c'est un non-sens traditionnellement... compris. Mais il y a un sens vrai. Au moins si je me l'explique ainsi, c'est que quand l'Église n'avait pas à disposition une meilleure philosophie que l'antique, elle ne pouvait pas faire autrement que d'utiliser le paradoxe.*

Hejdánek: Po mém soudu, já si to vykládám tak, že prostě když církev neměla k dispozici lepší filosofii než tu antickou, tak musela použít paradoxů. À mon avis, *l'Église n'avait pas à sa disposition une meilleure philosophie que la philosophie antique, donc elle ne pouvait pas faire autrement que d'utiliser le paradoxe.*

Jiný hlas: *Et de même, parce que Hegel n'avait pas à sa disposition une meilleure philosophie que la sienne, il a inventé la dialectique.*

Hejdánek: A podobně tedy, protože Hegel neměl k dispozici lepší filosofii než svou, tak vynalezl dialektiku. *Comme Hegel n'avait pas à sa disposition une meilleure philosophie que la sienne, il a inventé la dialectique.*

Jiný hlas: *Il n'a pas inventé... le mouvement de la négation est aussi vieux que notre tradition.*

Hejdánek: Konec vtipu, on tu dialektiku nevynalezl. Ta už tam byla. Pohyb negace je tak starý jako naše tradice. Vložil dialektiku do svého systému.

Jiný hlas: *Alors ce qui est vrai aussi, on dit que Hegel est un théologien... un théologien protestant, un grand théologien protestant.*

Hejdánek: No, řekněme, vidíme z toho, že říká se také, je to pravda, že Hegel je taky teolog. A protestantský, velký protestantský teolog.

Jiný hlas: *Mais vous savez il était peut-être dans ses commencements techniquement il était théologien... mais sa théologie n'est pas une théologie chrétienne... alors elle n'est pas protestante.*

Hejdánek: Byl možná v začátcích technicky teologem, studentem teologie, ale jeho teologie není křesťanská, tudíž nemůže být protestantským teologem.

Jiný hlas: *Vous connaissez le jugement de Karl Barth sur Hegel?*

Hejdánek: Co Karl Barth řekl o Heglovi?

Jiný hlas: *C'est une autorité. Karl Barth aborde sérieusement Hegel comme penseur chrétien.*

Hejdánek: No, to je autorita. Karl Barth má za to, že je to vážně křesťanské.

Jiný hlas: *Il le comprend comme le plus grand théologien, ou philosophe-théologien protestant depuis Schleiermacher.*

Hejdánek: Za největšího považuje Schleiermachera, že? Ale Hegel četl mystiky, četl Mistra Eckharta, Angeluse Silesia, Böhmu, teosofy. A já myslím, že Hegel je mystik.

Jiný hlas: *Un théologien protestant peut être mystique, forcément.*

Hejdánek: Že prý určitě. Já si tam myslím, že by protestantský teolog mystikem mohl být, a on říká, že jo, určitě. A proto ho má rád.

Jiný hlas: *Effectivement, je crois que Hegel a réconcilié philosophie et théologie.*

Hejdánek: Myslím, že Hegel smířil filosofii a teologii.

Jiný hlas: *Parce qu'il a compris la médiation du Christ au sens de cette invention d'une histoire vraie par l'homme.*

Hejdánek: Pak porozuměl, pochopil, pojal tedy zprostředkování Kristovo ve smyslu vynalezení pravé historie člověkem.

Jiný hlas: *Pour Hegel, et je dirais pour moi aussi, le Christ c'est la logique.*

Hejdánek: Pro Hegla a pro mě taktéž, Kristus je logika.

Jiný hlas: *C'est elle qui nous donne la formule du rapport de l'homme à l'histoire.*

Hejdánek: Neboť je to on, který nám dává formuli vztahu člověka k dějinám.

Jiný hlas: *Celui qui vit l'universel dans le particulier. L'universel de Dieu dans la particularité de l'homme.*

Hejdánek: Ten, kdo žije univerzální v partikulárním. Univerzál Boží v partikularitě člověka.

Jiný hlas: *Oui, peut-être bien que la philosophie de Hegel n'est qu'une théologie sécularisée.*

Hejdánek: Možná, že jeho filosofie není než sekularizovaná teologie.

Jiný hlas: *Mais je crois qu'il nous délivre de cette opposition entre religion et pensée.*

Hejdánek: Ale myslím, že rozhodně nás osvobozuje od onoho... od té opozice náboženství a myšlení.

Jiný hlas: *Je voudrais dire une chose, encore une chose importante. Hegel pour moi n'est pas du tout un oracle qui aurait dit le dernier mot de toutes les choses. Il a ouvert des problèmes insondables avec lesquels nous avons encore à nous mesurer.*

Hejdánek: Chtěl bych říct ještě jednu důležitou věc. Hegel pro mě není vůbec věstec, který by vyslovil to poslední o věcech, poslední pravdy o věcech, nýbrž otevřel ty problémy, které jsou nevysondovatelné a s

nimiž se my musíme poměřovat.

Jiný hlas: *En ce sens là, il n'est peut-être pas tellement un maître à penser qu'un désorganisateur de nos systèmes dogmatiques.*

Hejdánek: V tomto smyslu možná není tedy učitelem myšlení, spíš takový desorganizátor našich dogmatických systémů.

Jiný hlas: *C'est l'homme qui met tout en question.*

Hejdánek: Ten chlap, který nad vším píše otazník.

Jiný hlas: Mám obavu, že musíme skončit. V každém případě srdečně děkuju. Ostatní se málo zúčastnili, možná že to bylo způsobeno nějakým zastrašením, budeme to muset odstraňovat časem nějak psychotherapeuticky [smích]. Ke konci se ukázalo tedy, že jsme tady už měli po profesoru Bémovi už druhého křtitele *Hegla*, pokřesťanšťovače *Hegla*, a možná že to je dobré, protože pro nás je marxismus takovým neodmyslitelným předznamenáním *Hegela*, nebo aspoň nevím, jestli pro ty mladé taky ještě, ale pro naši generaci a mladší o něco...

Hejdánek: Doznamenáním než předznamenáním.

Jiný hlas: Jo. No tak, že se na *Hegla* koukáme přes *Marxe*. Ovšem je pravda, že i *Marxe* je možno, aby byl pochopen jako sekularizovaný teolog. Každopádně myslím, že takovéhle lekce jsou nám velmi užitečné, protože my koukáme hlavně někam jinam a na tohle trochu zapomínáme. Já tady vždycky doporučuju četbu *Marxe*, a myslím, že jsem ještě ani jednou nedoporučil četbu *Hegla*, takže musím jenom uvítat, že k nám přicházejí hosté, kteří na to upozorňovali.

Jiný hlas: *Je voudrais vous dire aussi, moi-même, par traduction, que nous sommes très reconnaissants pour votre présence ici et pour votre conférence et que nous espérons que Madame Piartchyk-Dolinine, mais aussi vous, que vous viendrez de nouveau, si ce sera possible pour vous. Merci.*

Hejdánek: *Oui, j'espère.*

Jiný hlas: *Je voudrais dire que nous avons fait ce soir une affaire importante d'un point de vue hégélien, c'est de boire du vin. Hegel aimait beaucoup le vin.*

Hejdánek: Takže jako z hlediska heglovského došlo zde již dnes večer k něčemu velice důležitému, a to, že jsme vypili číši vína. *Hegel* byl jeho ctitelem.

Jiný hlas: *Et Calvin aussi.*

Hejdánek: *Calvin* taky.

Jiný hlas: *Et Luther. La bière. Merci à vous tous de votre présence.*

Jiný hlas: Díky a prosím vás, příště je tady Angličan jménem Jerry Cohen a bude mluvit o... Ne ne ne, to bude až ten kemp. Oznámil se na květen Kemp, belgický filosof, a bude mluvit o *Ricoeurovi*. A ten Cohen vlastně nevíme co... Ne, něco o... á ty drahý, ta... promiňte, jsem to nějak zblblnul, ale bude tady... ne, to bude Kemp. Bude profesor Kemp. Co říkáš? [nesrozumitelné] A tamto není, tady ten není? Aha. Tak se na mě nezlobte. Počkejte, možná že to mám.

Hejdánek: Mám to tady. Takže ten Jerry Cohen, to bude až v tom září na tom kempu. V květnu, osmého května, to je pondělí, přijede profesor Peter Kemp z Kodaně. Bude mluvit o Paulu *Ricoeurovi*. A potom, čtrnáctého května, to je další pondělí, přijede Roger Garaudy a bude mluvit o své knize *K hloubkám filosofie*. Takže to máme takhle pohromadě.

Jiný hlas: ...c'était une idée de ce domaine, de ce milieu, d'un des disciples de... de ce que nous appellerons Jacques Lacan par exemple. Il est très... c'est le commencement de Jacques... qui a écrit un docteur... Université européenne... pour prier des philosophes de nous aider... de nous aider à nous... à se continuer ce séminaire... de deux philosophes d'Oxford. Ils ont répondu. Et seulement deux de la... du Collège international de philosophie... parce que j'en plus a étudié là. Et vous avez... parce que plus... que... la... plus... complètement de tous les... ce séminaire... par un... de chaque... chaque fois... et... on a l'expérience... dans ce temps... j'ai... ce séminaire était plus... plus en avance... parce que j'ai... j'ai été comme ça... j'ai... j'ai... [nesrozumitelné] stop ce séminaire.

Hejdánek: To byl Roger Garaudy. On mluvil o tom, jak ten seminář vznikl jako iniciativa v rámci Collège

international de philosophie v Paříži a jak byli pozváni filosofové z Oxfordu. My se k těm tématům dostaneme právě v té polovině května, protože času není nazbyt, tak hned přikročíme k tématu dnešnímu. My jsme minule začali mluvit o té nepředmětnosti, a sice v souvislosti s problémem pravdy a v souvislosti s problémem celku. Dneska bychom se měli podívat na to, jakým způsobem ta nepředmětnost souvisí s *intencionalitou*, a to zejména v tom smyslu, jak *intencionalita* zakládá předmětnost, ale zároveň jak je zakotvena v něčem, co samo předmětné není.

To, co je předmětné, je vždycky nějakým způsobem ohraničené, je to postavené před nás jako něco, co můžeme pozorovat, co můžeme zkoumat z různých stran. Ale ten akt, kterým se k tomu předmětu vztahujeme, ten sám v tu chvíli předmětný není. A právě tady se dostáváme k jádru věci. Jestliže chceme porozumět tomu, co to je pravda, nemůžeme ji hledat jenom v těch předmětných strukturách, ale musíme se ptát po tom, co tyto struktury umožňuje.

Jiný hlas: Mohl byste to upřesnit v souvislosti s Husserlem?

Hejdánek: Ano, k Husserlovi se dostaneme. Husserl právě tím, že odhalil *intencionalitu* vědomí, udělal ten rozhodující krok, ale zároveň zůstal v zajetí určitého typu předmětného myšlení. My se pokusíme ukázat, že ta nepředmětnost jde ještě hlouběji než to, co Husserl nazýval *noeticko-noematickou* strukturou. Ta nepředmětnost není jenom nějaký nedostatek předmětnosti, ale je to původní rozvrh, z něhož teprve všechna předmětnost vyvstává. A to je klíčové pro naše pochopení filosofie jakožto myšlení, které se nespokojuje s tím, co je dané, ale ptá se po základech této danosti.

V tom smyslu je každá hluboká filosofická reflexe pokusem o zachycení něčeho, co nám neustále uniká, jakmile se to pokusíme fixovat jako předmět. Je to pohyb, je to dění, je to událost. A pravda, o které jsme mluvili minule, není vlastností toho předmětu, ale je to právě ten světelný okruh, v němž se nám věci ukazují v tom, čím jsou, aniž by byly redukovány na pouhé objekty naší manipulace nebo našeho pozorování. Takže dneska se zaměříme na ten vztah mezi subjektem, *intencionalitou* a tím, co tento vztah přesahuje a to znamená, že se musíme ptát po onom nepředmětném základu, který v každém našem aktu už předpokládáme. Tady se totiž ukazuje, že subjekt není jen uzavřenou jednotkou, která ze sebe vydává paprsky pozornosti, ale že je vždy už otevřen tomuto základu, který jej přesahuje a zároveň ustavuje.

Jiný hlas: A není tento základ právě tím, co *Heidegger* nazývá bytím?

Hejdánek: To je legitimní otázka, ale musíme být opatrní. *Heideggerovo Sein* má svá specifika, a my se musíme ptát, zda ta nepředmětnost, o které mluvím, je totožná s tím, co on nazývá *ontologickou diferencí*. Moje pojetí nepředmětnosti se pokouší jít ještě dál, k oné aktivitě, která není jen pasivním horizontem, ale která nás aktivně oslovuje. Máme tendenci všechno, o čem mluvíme, hned zpředměťňovat, dělat z toho téma. Ale ten nejhlubší základ naší orientace ve světě zpředmětnit nelze, protože on je tím, co nám to zpředměťňování vůbec umožňuje. Jakmile se o něm pokusíme mluvit jako o něčem „před námi“, už jsme jej ztratili jakožto základ a udělali jsme z něj jen další kus světa. Proto je ta filosofická práce s nepředmětností tak obtížná – vyžaduje to neustálou reflexi, která hlídá své vlastní kroky, aby neupadla do té staré pasti objektivismu.